

Ütopya mı, Düşünce Deneyi mi? Platon'un Devlet'ini Anakronizm Eleştirisiyle Yeniden Okumak

Neslihan KÖŞGER*

*Hitit Üniversitesi Lisansüstü
Eğitim Enstitüsü
neslihankosger@gmail.com,
 <https://orcid.org/0000-0003-2854-0001>

Anahtar Sözcükler

Platon, Devlet, Ütopya,
Anakronizm, Epistemoloji.

Key Words

Plato, Republic, Utopia,
Anachronism, Epistemology.

Atıf/Citation

Köşger, N. (2025). Ütopya mı, Düşünce Deneyi mi? Platon'un Devlet'ini Anakronizm Eleştirisiyle Yeniden Okumak. *ISophos: Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, ss: 12-23

Özet

Bu makale, Platon'un Devlet adlı eserinin ütopya olarak yorumlanmasının felsefi ve metodolojik açıdan ne ölçüde meşru olduğunu tartışmakta ve bu tür bir okumanın anakronik bir yaklaşım içerdiğini ileri sürmektedir. Erken modern dönemde ortaya çıkan ütopya kavramının, Platon'un ideal polis tasarımına geriye dönük olarak uygulanması, Devlet'in felsefi işlevinin gözden kaçırılmasına yol açmaktadır. Bu çalışma, Devlet'in somut bir siyasal düzen tasarımından ziyade, adaletin ne olduğuna ilişkin epistemolojik bir düşünce deneyi olarak okunması gerektiğini savunmaktadır. Bu doğrultuda, ruh ile devlet arasındaki yapısal analogi ile filozof-kral figürü incelenerek, Platon'un temel amacının ideal bir toplum kurmak değil, adaletin hangi koşullarda bilinebilir ve dile getirilebilir olduğunu araştırmak olduğu gösterilmektedir. Bu bakış açısından ideal kent, ütopya bir proje değil; normatif ve sezgisel bir model işlevi görmektedir. Makale, Devlet'i ütopya olarak okumanın eserin epistemolojik ve etik boyutlarını gölgelediği sonucuna varmaktadır.

Abstract

Utopia or a Thought Experiment? Rereading Plato's Republic Through a Critique of Anachronism

This article examines whether Plato's Republic can be properly interpreted as a utopia, arguing that such a reading involves a methodological anachronism. The concept of utopia, which emerged in early modern political thought, is often retrospectively applied to Plato's ideal polis, leading to interpretations that overlook the philosophical function of the Republic. This study proposes that the Republic should instead be understood as an epistemological thought experiment aimed at clarifying the nature of justice rather than as a concrete political blueprint. By analysing the structural analogy between the soul and the city, as well as the role of the philosopher-king, the article demonstrates that Plato's primary concern is not the construction of an ideal society but the conditions under which justice can be known and articulated. From this perspective, the ideal city functions as a normative and heuristic model rather than a utopian project. The article concludes that reading the Republic as a utopia risks obscuring its epistemological and ethical dimensions, and that a non-anachronistic interpretation allows for a more coherent understanding of Plato's philosophical aims.

1. Giriş: Problem, Kapsam ve Yöntem

Platon'un Devlet (Politeia) adlı eseri, felsefe tarihinde genellikle ideal bir toplum tasarımı olarak sunulan ütopya türünün kimi yorumlarda öncülü veya kurucu metni olarak kabul edilir (Gül, 2007). Ancak "ütopya" terimi, etimolojik olarak Eski Yunanca "olmayan yer" (outopia) ve "iyi yer" (eutopia) kelimelerinin birleşiminden türetilmiş ve ilk kez Thomas More tarafından 1516 tarihli eserinde kullanılmıştır (Tuncer, 2019). Bu kavramsal doğuş, Platon'un eserinden yaklaşık iki bin yıl sonra gerçekleştiği için, Devlet'in ütopya kategorisine dahil edilmesi ciddi bir "anakronizm" sorunu barındırmaktadır (Omay, 2012). Modern ütopya genelleştirilmiş ve siyasi aksaklıklara yönelik eleştirel bir alternatif sunarken; Platon'un tasarımı, tarihsel bir reform projesinden ziyade adaletin doğasını anlamaya yönelik normatif bir modeldir. Devlet metninde ideal düzenin inşası, doğrudan doğruya "adaletin ne olduğu" sorusuna bir yanıt arayışı olarak başlar (Annas, 1981). Sokrates, adaleti birey (mikrokozmos) üzerinden tanımlamanın zorluğu nedeniyle, onu daha büyük bir yapı olan kent (polis) üzerinden "büyük harflerle okuma" yöntemini teklif eder (Platon, 2015). Bu metodolojik tercih, kurgulanan kentin somut bir siyasi anayasa önerisi olmaktan çok, adaletin mantıksal ve kuramsal sınırlarını sınavan epistemolojik bir düşünce deneyi olduğunu göstermektedir. Nitekim Platon, bu ideal düzenin yeryüzünde fiilen kurulabilirliğinden ziyade, ruhun kendi iç düzenini kurması için "gökyüzünde bir örnek" olarak durduğunu bizzat ifade etmiştir (Platon, 2015).

Eserdeki ruh-devlet analogisi, siyasi sınıfların (yöneticiler, koruyucular, üreticiler) aslında ruhun yetilerini (akıl, öfke, arzu) temsil ettiğini ortaya koymaktadır (Aydın ve Cevherli, 2016). Bu bağlamda, filozof-kralın yönetimi bir iktidar hırsının sonucu değil, yönetimin bir "bilgi" (episteme) meselesi olduğunun kanıtlanması için kurgulanmış bir teorik zorunluluktur. Platon'un bu teorik yaklaşımı, Thomas More'un 16. yüzyıl İngiltere'sine yönelik somut politik eleştiriler barındıran Utopia'sından yapısal olarak kopmaktadır (Weisgerber, 1940). More'un metni tarihsel bir "ayna" işlevi görürken, Platon'un eseri evrensel bir adalet arayışının felsefi sahnesidir (White, 1982). Dolayısıyla, eseri modern bir siyasi program gibi okumak, metnin sunduğu epistemolojik derinliği ve "İyi İdeası"na dayalı felsefi sınımayı gölgelemektedir (Rosen, 2005). Bu çalışma, Platon'un Devlet'inin "ütopya" olarak adlandırılmasının hangi açılardan problemli olduğunu ortaya koymayı ve eserin daha tutarlı bir kavramsal çerçeve içinde nasıl okunabileceğini tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışma, eseri modern ütopya metinleriyle doğrudan özdeşleştirmek yerine, ütopya düşüncesinin felsefi önkoşullarını hazırlayan bir metin olarak ele almayı önermektedir (Brown, 2017). Yöntemsel olarak çalışma; deneysel ya da tarihsel karşılaştırmalı bir analizden ziyade, metin temelli ve kavramsal çözümlemeye dayanmaktadır. Eserdeki adalet, erdem, ruh, sınıf yapısı ve yönetim gibi temel kavramlar hem eserin iç tutarlılığı hem de ütopya literatürü bağlamında değerlendirilecektir (Arslan, 2006; Cornford, 2003).

Araştırmanın özgün katkısı, Devlet'i siyasi bir modelden ziyade epistemolojik bir düşünce deneyi olarak yorumlamasında ortaya çıkmaktadır. Mevcut çalışmaların önemli bir kısmı eseri doğrudan ütopya bir tasarım olarak ele alırken, bu makale ütopya kavramının tarihsel kökenlerine dikkat çekerek anakronizm eleştirisini sistematik hale getirmektedir. Ruh ile devlet arasındaki analoginin ve filozof-kral figürünün bu bağlamda yeniden ele alınması, Platon'un temel amacının ideal bir toplum inşa etmek değil, adaletin bilgisine ulaşmanın koşullarını araştırmak olduğunu gösterecektir. Bu yaklaşım, Devlet'in etik ve epistemolojik boyutlarını merkeze alarak, eserin ütopya etiketiyle indirgenmesine karşı kavramsal olarak tutarlı bir alternatif okuma sunmaktadır.

2. Ütopya Kavramının Kavramsal Çerçevesi ve Anakronizm Sorunu

"Ütopya" terimi, felsefi ve siyasi literatüre Thomas More'un 1516 tarihli aynı isimli eseriyle girmiş olmasına rağmen, ideal toplum arayışı bu tarihten çok daha önce Antik Yunan düşüncesinde karşımıza çıkmaktadır (Omay, 2012). Bununla birlikte, ideal düzen

tasavvurlarının tümünü "ütopya" başlığı altında toplamak, kavramın tarihsel özgüllüğünü göz ardı eden indirgemeci bir yaklaşım riski taşımaktadır. Bu nedenle ütopya kavramının, yalnızca içerik bakımından değil, ortaya çıktığı tarihsel bağlam ve üstlendiği işlev açısından da değerlendirilmesi gerekmektedir (Vieira, 2010; Omay, 2012). Modern ütopya geleneği, More'un 16. yüzyıl İngiltere'sinin ekonomik ve toplumsal yozlaşmasına (özel mülkiyet, sınıfsal eşitsizlik) tuttuğu eleştirel bir "ayna" olarak doğmuştur (More, 2006; Davis, 2010). Bu tür ütopyalar, mevcut toplumsal yapıyı hayali bir mekân üzerinden sorgulayan ve tarihsel bir "olması gereken" iddiası taşıyan projelerdir (Gül, 2007). Oysa Platon'un kurgusu, mevcut siyasal düzenlere yönelik pratik bir reform reçetesi sunmaktan ziyade, "adaletin ne olduğu" sorusunu felsefi olarak temellendirmeye yöneliktir (Annas, 1981; Foster, 1951). Platon'da ideal kent (polis), adaletin bireyden ziyade daha büyük bir yapı üzerinde "büyük harflerle okunmasını" sağlayan metodolojik bir araçtır (Platon, 2015, 368d-369a). Bu bağlamda metin, uygulanabilir bir siyasal taslaktan ziyade, adaletin ontolojik ve etik sınırlarını test eden epistemolojik bir düşünce deneyi olarak konumlandırılmalıdır (Rosen, 2005).

Ütopya kavramının Platon'a uygulanmasındaki bir diğer sorunlu nokta, modern ütopyaların genellikle "ilerlemeci" ve "zamansal" bir gelecek kurgusuna sahip olmasıdır. Buna karşın Platon, Devlet'in VIII. kitabında devletlerin kaçınılmaz bir döngü içinde aristokrasiden tiranlığa doğru bozulduğunu anlatarak döngüsel bir tarih algısı sunar (Platon, 2015, 544a-576b). Bu bozulma teorisi, Platon'un projesinin tarihsel bir başarıdan çok, "saf aklın" sınırlarını zorlayan normatif bir model olduğunu gösterir (Weisgerber, 1940). More'un ütopyası aklın rehberliğinde kurulabilecek bir toplumsal düzeni arzularken; Platon, ideal düzenin yeryüzünde kurulabilirliğini bilinçli bir biçimde askıya almış ve bu yapının ancak "gökyüzünde bir örnek" (paradeigma) olarak kalacağını vurgulamıştır (Platon, 2015, 592b; Gül, 2007). Ayrıca, "ütopya türü" ile "ütöpik düşünce" arasındaki farkın metinde netleştirilmesi gerekmektedir. Edebi bir tür olarak ütopya 1516'da More ile başlamışken, ideal toplum arayışı olarak ütöpik düşünce Hesiodos'un "Altın Çağ" tasvirinden Homeros'un Phaiaklar toplumuna kadar uzanır (Hesiodos, 1977; Omay, 2012). Platon'un metni, ütopya geleneğinin kurucu bir parçası sayılsa da, More'daki gibi bir "sosyal mühendislik" çabası değil, bir "felsefi soruşturma" niteliğindedir (Omay, 201). Thomas I. White'in (1982) belirttiği gibi, More klasik felsefeyi politik bir eleştiri için araçsallaştırırken; Platon, evrensel "İyi İdeası"na dayalı bir hakikat arayışının sahnesini kurmaktadır.

Sonuç olarak, Devlet'i modern ütopya kategorisine indirgemek, metnin sunduğu epistemolojik derinliği ve "adaletin bilgisinin imkânına" dair yapılan kuramsal sınamayı gölgelemektedir. Platon'un kurgusu, zamandışı bir adalet ideasının peşindeyken; modern ütopyalar tarihsel krizlere yanıt veren kurumsal reformlardır (Gül, 2007). Bu nedenle, anakronizm eleştirisi Devlet'i anlamak için yalnızca bir tercih değil, metni kendi tarihsel ve ontolojik bağlamı içinde korumayı hedefleyen metodolojik bir zorunluluktur (Strauss, 1957; Detienne, 2012).

3. Platon'un Devlet'inde İdeal Düzenin İşlevi: Epistemolojik Bir Laboratuvar

Platon'un Devlet adlı eserinde kurgulanan ideal kent (polis), modern siyasal tasarımların aksine, uygulanmak üzere hazırlanmış somut bir "eylem planı" değildir; aksine adaletin ne olduğunu felsefi olarak analiz edebilmek için kurulan teorik bir modeldir (Gül, 2007; Annas, 1981). Sokrates'in diyalog boyunca izlediği yöntem, adaleti tek tek bireyler üzerinden değil, büyütülmüş bir yapı olarak kent üzerinden incelemektir (Platon, 2015, 368d-369a). Bu bağlamda ideal düzen, adalet yapısal olarak görünür kılındığı bir düşünsel model ve normatif bir sınır testi işlevi görür (Rosen, 2005). Bu epistemolojik laboratuvarın merkezinde, ruh ile devlet arasında kurulan yapısal analogi yer almaktadır (Aydın ve Cevherli, 2016). Platon'a göre devlet; akleden yanın (yöneticiler), öfke yanının (koruyucular) ve arzulayan yanın (üreticiler) bir birleşimidir (Platon, 2015, 441c-443e). Buradaki sınıfsal yapı, sosyolojik bir toplum tasvirinden ziyade, adaleti "herkesin kendi işini yapması" (oikeiopraxia) ilkesi üzerinden tanımlayan etik bir şemadır (Platon, 2015, 433a; Brown, 2017). İdeal düzenin asıl

işlevi, önce lüksün girmesiyle "kabarmış şehir" (tryphosa polis) haline gelen yapıyı felsefi bir disiplinle yeniden arındırmak ve adaletin ancak kontrolsüz arzuların akıl denetimine girmesiyle mümkün olabileceğini pedagojik bir laboratuvarında kanıtlamaktır (Platon, 2015, 373a; Aydın ve Cevherli, 2016).

İdeal devletin en hayati epistemolojik işlevi, yöneticileri "sanı" (doxa) dünyasından kurtarıp "gerçek bilgi" (episteme) düzeyine ulaştırmaktır (Aydın ve Cevherli, 2016). Mağara Benzetmesinde ifade edildiği üzere eğitim, ruhu karanlıktan aydınlığa çevirme sanatıdır (Platon, 2015, 514a-518d). Düzenin en tartışmalı figürü olan filozof-kral, iktidar hırslarının bir sonucu değil, bilginin nesnel gerekliliğinden doğan bir "teorik zorunluluktur" (Platon, 2015, 473d; Aydın ve Cevherli, 2016). Platon'un bu kurgusu, zamandışı bir adalet ideasının peşindeyken; Thomas More'un Utopia'sı 16. yüzyıl İngiltere'sinin somut ekonomik sorunlarına tutulmuş eleştirel bir "ayna" niteliğindedir (More, 2006; White, 1982). More'da ütopya toplumsal bir reform arzusunu temsil ederken, Platon'da ideal düzen adaletin mantıksal sınırlarını zorlayan normatif bir ölçüt sağlar (Davis, 2010; Vieira, 2010). Metnin bir "düşünce deneyi" olduğunun en somut kanıtı, Platon'un bu düzenin yeryüzünde kurulabilirliğini bilinçli bir biçimde askıya almasıdır. Platon, bu ideal kentin ancak ruhun kendi iç düzenini kurması için normatif bir "gökyüzü örneği" (paradeigma) olarak kalacağını bizzat vurgulamıştır (Platon, 2015, 592b). Ayrıca, modern ütopyaların ilerlemeci zaman algısının aksine Platon, rejimlerin kaçınılmaz bir döngüyle aristokrasiden tiranlığa doğru bozulacağını (entropi) anlatarak döngüsel bir tarih algısı sunar (Platon, 2015, 544a-576b; Weisgerber, 1940). Bu durum, kentin pratik bir eylem planı değil, saf aklın sınırlarını test eden kuramsal bir limit olduğunu göstermektedir (Rosen, 2005).

Devlet'i "totalitarizm" ya da "erken dönem komünizm" gibi modern kategorilerle okumak ciddi bir anakronizm riskini beraberinde getirir (Strauss, 1957; Omay, 2012). Karl Popper (2013) gibi düşünürlerin eseri "totaliter bir eylem planı" olarak yaftalaması, metnin bir düşünce deneyi olmaktan çıkarılıp somut bir siyasal reçete olarak okunmasının yarattığı metodolojik bir sapmadır (Popper, 2013). Platon'da mülkiyetin reddi, modern komünizmdeki gibi ekonomik bir bölüşüm değil, yöneticilerin ruhlarını dünyevi hırslardan tasfiye etmeyi amaçlayan etik bir arınmadır (Arslan, 2006; Brown, 2017). Dolayısıyla Devlet, uygulanabilir bir rejim önerisinden ziyade, adaletin hangi koşullarda bilinebilir ve dile getirilebilir olduğunu araştıran radikal bir epistemolojik soruşturmadır (Omay, 2012; Ree, 2015).

4. Ütopya mı, Düşünce Deneyi mi? Devlet'in Kavramsal Konumlandırılması

Platon'un Devlet adlı eserinin ütopya olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı sorusu, metnin hangi tür beklentilerle ve hangi metodolojik çerçeveye değerlendirileceğine dair temel bir tercihi beraberinde getirir. "Ütopya" terimi, Thomas More tarafından Eski Yunanca "olmayan yer" (outopia) ve "iyi yer" (eutopia) kelimelerinin birleşiminden doğan sessel bir oyun üzerine kurgulanmış ve "iyi ama mümkün olmayan yer" anlamını yüklenmiştir (Tuncer, 2019; Omay, 2012). More'un 1516 tarihli Utopia'sı, 16. yüzyıl İngiltere'sinin mülkiyet ve sınıfsal adaletsizlik gibi somut sorunlarına "eleştirel bir ayna" tutarken; Platon'un kurgusu, zamandışı ve evrensel bir adalet ideasının ontolojik temellerini araştırır (More, 2006; White, 1982). Bu bağlamda eseri modern bir "siyasal program" gibi okumak, metni ait olmadığı bir tarihsel kategoriye yerleştiren ciddi bir anakronizm riskini doğurur (Strauss, 1957). Platon'un kurguladığı ideal kent, gerçekleşmesi beklenen bir gelecek tasarımı değil, adaletin doğasını "büyük harflerle okumayı" sağlayan epistemolojik bir laboratuvardır (Platon, 2015, 368d; Annas, 1981). Platon metnin sonunda, bu düzenin yeryüzünde kurulabilirliğinden ziyade, ruhun kendi iç düzenini kurması için normatif bir ölçüt sağlayan "gökyüzünde bir örnek" (paradeigma) olarak kalacağını bizzat ifade eder (Platon, 2015, 592b). Modern ütopyalar "ilerlemeci" bir zaman algısıyla sosyal bir mühendislik vaat ederken, Platon Devlet'in VIII. kitabında rejimlerin kaçınılmaz bir döngüyle aristokrasiden tiranlığa doğru bozulacağını anlatarak "döngüsel" bir tarih algısı sunar (Platon, 2015, 544a; Weisgerber, 1940). Bu durum, kentin pratik bir eylem planı değil, saf aklın sınırlarını test eden kuramsal bir limit olduğunu

kanıtlar. Eserin bir "düşünce deneyi" olarak okunması gerektiğinin en güçlü kanıtlarından biri, Platon'un geç dönem eseri olan Yasalar (Laws) metnidir. Platon, Devlet'teki aşırı yüksek ahlaki taleplerin (özel mülkiyetin ve ailenin reddi gibi) insan doğasının sınırları dahilinde zorlayıcı olduğunu kabul ederek, Yasalar'da "ikinci en iyi devlet" (deuterôs pros to beltiston) olan Magnesia modelini inşa etmiştir (Bobonich & Meadows, 2020). Bu geçiş, Devlet'teki (Politeia) kurgunun, adaletin mantıksal sınırlarını sınayan bir "ilk örnek" olduğunu; Yasalar'ın ise insan doğasına Modern ütopyalar genellikle sosyo-ekonomik refahı ve "insani iyileri" (zenginlik, sağlık) odaklar; oysa Platon'un tasarımı, "ilahi iyiler" olarak adlandırdığı bilgelik, adalet ve ölçülülük erdemlerinin ruh üzerindeki egemenliğini tesis etmeyi hedefler (Bobonich & Meadows, 2020). Karl Popper (2013) gibi düşünürlerin eseri "totaliter bir eylem planı" olarak eleştirmesi, aslında metnin bir "düşünce deneyi" olmaktan çıkarılıp somut bir "siyasal reçete" olarak okunmasının yarattığı metodolojik sapmanın sonucudur. Platon'un kurgusu, toplumsal bir barınak inşa etmekten çok, ruhun İyi İdeası ile olan ontolojik bağını kurumsal bir makrokozmos üzerinden gösterme çabasıdır (Aydın & Cevherli, 2016; Rosen, 2005).

Devlet'i More ile başlayan edebi "ütopya türü" içine hapsetmek, onun sunduğu felsefi derinliği gölgelemektedir. Metin, uygulanabilir bir rejim önerisinden ziyade, adaletin hangi koşullarda bilinebilir ve dile getirilebilir olduğunu araştıran radikal bir epistemolojik soruşturmadır (Omay, 2012). Bu perspektif, Platon'un siyaset felsefesini modern ideolojik yaftalardan kurtararak, kendi tarihsel ve ontolojik bağlamı içerisinde anlamayı mümkün kılmaktadır. Platon'un Devlet adlı eserinin ütopya olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı sorusu, yalnızca sınıflandırıcı bir mesele değildir; bu soru, metnin nasıl okunacağına, hangi teorik çerçeveye yerleştirileceğine ve hangi tür beklentilerle değerlendirileceğine dair temel bir metodolojik tercihi de beraberinde getirir. Bu nedenle mesele, Devlet'in ideal bir toplum tasviri içerip içermediğinden çok, bu tasvirin hangi düşünsel işlevi yerine getirdiği sorusu etrafında ele alınmalıdır. Modern ütopya geleneğinde ideal toplum tasarımları, çoğunlukla mevcut siyasal ve toplumsal düzenin eleştirisi olarak ortaya çıkar. Thomas More'un Utopia'sı bu anlamda paradigmatik bir örnektir. More, yaşadığı dönemin İngiltere'sine dolaylı ama açık bir eleştiri yöneltir; özel mülkiyet, sınıfsal eşitsizlikler ve siyasal yozlaşma, hayali bir ada toplumu üzerinden görünür kılınır (More, 2006; Davis, 2010). Ütopya burada bilinçli bir kurgu, hatta yer yer ironik bir anlatı olarak işlev görür. Okurdan beklenen, bu ideal düzeni fiilen uygulanabilir bir model olarak benimsemesi değil, mevcut düzeni bu kurgu aracılığıyla sorgulamasıdır.

Platon'un Devlet'inde ise ideal düzenin kuruluş gerekçesi farklıdır. Metnin merkezinde, belirli bir tarihsel bağlamda ortaya çıkan somut siyasal sorunlar değil, adaletin ne olduğu sorusu yer alır. Sokrates'in izlediği yöntem, adaleti doğrudan tanımlamak yerine, onun daha kolay görülebileceği varsayılan bir yapı üzerinden incelemektir. Bu yapı, büyütülmüş bir birey olarak tasarlanan polistir (Devlet, 368d-369a). Dolayısıyla ideal devlet düzeni, siyasal bir hedef olmaktan ziyade, adaletin kavramsal analizini mümkün kılan bir araçtır (Annas, 1981). Bu noktada Devlet'in bir "düşünce deneyi" olarak okunması açıklayıcı bir çerçeve sunar. Düşünce deneyleri, özellikle felsefede, belirli varsayımlar altında bir kavramın sonuçlarını test etmek için kullanılır. Platon'un ideal devleti de bu anlamda, "adalet gerçekten nedir?" sorusunun sınıandığı kuramsal bir zemindir. Ruhun parçaları ile devletin sınıfları arasında kurulan analogi, bu deneysel düşünme biçiminin merkezinde yer alır (Foster, 1951; Rosen, 2005). Eğer adalet, ruhun parçaları arasındaki uyum ise, aynı ilke devlet için de geçerli midir? Devlet'in ideal düzeni, bu sorunun sistematik biçimde düşünülmesini sağlar. Bu okuma, Devlet'i ütopya olarak değerlendiren yaklaşımların tamamen reddedilmesi gerektiği anlamına gelmez. Aksine Platon'un metni, sonraki ütopya geleneği üzerinde belirgin bir etki bırakmıştır. More'un Utopia'sında görülen ortak mülkiyet fikri, eğitimin merkezi rolü ve erdem temelli bir toplumsal düzen arayışı, açık biçimde Platoncu mirasla ilişkilidir (Miles, 1956; White, 1982). Ancak etki ilişkisi, türdeşlik anlamına gelmez. Devlet'in modern ütopyalarla benzerlikleri, onun doğrudan bir ütopya metni olduğu sonucunu zorunlu kılmaz.

Tam da bu noktada anakronizm eleştirisi yeniden önem kazanır. Ütopya kavramı, modern döneme özgü bir siyasal ve edebi kategoridir. Bu kavramı Platon'a uygulamak, kaçınılmaz olarak tarihsel bir kayma yaratır. Ancak bu kayma, tamamen kaçınılması gereken bir hata olarak değil, dikkatle yönetilmesi gereken bir yorum stratejisi olarak ele alınabilir. Platon'un Devlet'ini ütopya olarak adlandırmak yerine, onun ütopya düşüncesinin öncül koşullarını barındıran bir metin olduğunu söylemek, hem tarihsel duyarlılığı korur hem de metnin sonraki düşünce gelenekleriyle kurduğu ilişkiyi görünür kılar (Ree, 2015). Bu bağlamda Devlet, ne tam anlamıyla bir ütopyadır ne de yalnızca soyut bir etik tartışma metni. O, siyasal olan ile etik olanın kesişiminde yer alan, ideal düzeni bir amaç olarak değil, bir düşünme aracı olarak kullanan özgün bir felsefi yapıttır. Platon'un ideal devleti, "gerçekleşmesi gereken" bir modelden ziyade, adaletin mantıksal sınırlarını zorlayan bir varsayım alanı sunar. Metnin sonunda ideal düzenin "gökyüzünde bir örnek olarak durduğunun" belirtilmesi (Devlet, 592b), bu temkinli konumlandırmayı açıkça destekler.

Sonuç olarak Platon'un Devlet'ini ütopya mı yoksa düşünce deneyi mi olarak adlandıracağımız sorusu, ikili bir karşıtıktan ziyade dereceli bir değerlendirmeyi gerektirir. Devlet, modern anlamda bir ütopya değildir; ancak ütopya düşüncesinin tarihsel ve felsefi zeminini hazırlayan kurucu bir metindir. Bu nedenle eseri, anakronik bir etiketlemeyle sınırlandırmak yerine, ütopya kavramının sınırlarını sorgulayan bir düşünce deneyi olarak okumak, hem metnin felsefi derinliğini hem de tarihsel etkisini daha doğru biçimde kavramayı mümkün kılar.

5. Platon'dan More'a: Ütopya Düşüncesinde Süreklilik ve Kopuş

Platon'un Devlet'i ile Thomas More'un Utopia'sı arasındaki ilişki, düşünce tarihinde genellikle doğrudan bir öncül-ardıl ilişkisi olarak kabul edilir. More'un 1516 yılında yayımlanan eseri, kavramsal olarak Platon'un kurduğu "ideal toplum" geleneğine eklenirse de, iki metin arasında hem tematik bir süreklilik hem de derin yapısal kopuşlar mevcuttur. Bu ilişkiyi analiz etmek, ütopya kavramının antik felsefeden erken modern döneme geçerken geçirdiği dönüşümü anlamak açısından kritiktir. More, eserini inşa ederken Platon'un Devlet'inden önemli temalar devralmıştır. Her iki düşünürün ideal toplum tasarımlarındaki en belirgin ortak payda "özel mülkiyetin reddi" ve "ortak mülkiyet" fikridir. More, toplumsal adaletsizliğin temel kaynağı olarak gördüğü mülkiyeti kaldırma fikrini Platoncu mirastan süzerek bir ada toplumuna genellemiştir. Ayrıca, eğitimin toplumsal düzenin bekası için merkezi bir rol üstlenmesi ve bireysel çıkarların kamusal iyiliğe tabi kılınması, her iki metinde de süreklilik gösteren unsurlardır. Bu bağlamda, More'un Utopia'yı kaleme alırken sadece Devlet'ten değil, aynı zamanda Platon'un Yasalar eserinden de derin etkiler aldığı akademik literatürde vurgulanmaktadır. İki metin arasındaki en köklü fark, eserlerin kaleme alınış amacında ve üstlendikleri işlevde ortaya çıkar. Platon'da ideal devlet, adaletin ne olduğunu felsefi olarak analiz edebilmek için kurulan teorik ve ontolojik bir modeldir. Platon, polis yapısını ruhun parçalarıyla analogik bir düzleme oturtarak, evrensel bir "Adalet İdeası"ni temellendirmeye çalışır. Bu noktada ideal kent, gerçekleşmesi beklenen bir siyasal projeden ziyade, kavramsal bir "sahne" veya "düşünce deneyi"dir. Buna karşın More'un Utopia'sı, 16. yüzyıl İngiltere'sinin ve Avrupa'sının somut ekonomik, dinsel ve siyasal yozlaşmasına yöneltilmiş doğrudan bir politik eleştiridir. More, hayali bir ada toplumu aracılığıyla mevcut düzenin aksaklıklarını görünür kılan eleştirel bir "ayna" inşa etmiştir. More'da ütopya, bilinçli bir kurgu ve ironik bir anlatı olarak toplumsal bir reform arzusunu temsil ederken; Platon'da ideal düzen, adaletin mantıksal sınırlarını zorlayan normatif bir ölçüt sağlar. Sürekliliğin ötesinde, toplumsal kurumların inşasında More'un Platon'dan radikal biçimde koptuğu noktalar şunlardır: Platon, koruyucular sınıfı için aileyi ve özel mülkiyeti yasaklayıp kadın ve çocukların ortaklığını savunurken; More, patriyarkal aile yapısını toplumun temel birimi olarak korumuş ve temsil sistemini bu birim üzerinden kurgulamıştır. Platon, yöneticiler, koruyucular ve üreticiler arasında katı ve hiyerarşik bir sınıfsal ayrım gözetirken; More, üreticiler ile yöneticiler arasındaki sınırı esnetmiş, dikey hareketliliği mümkün kılan daha demokratik ve paylaşımcı bir yapı tasarlamıştır. Platon,

ideal düzenin yeryüzünde fiilen kurulabilirliğini bilinçli bir biçimde askıya almış ve onu "gökyüzünde bir örnek" olarak bırakmıştır. More ise, gerçekleştirilebilirliği belirsiz olsa da, mevcut siyasal gerçeklikle kıyaslanmak üzere daha ayrıntılı ve kurumsal bir toplumsal tasarım sunmuştur.

Platon ile More arasındaki ilişki basit bir ardıllık ilişkisi değildir. More, antik felsefenin etik merkezli düşünce deneyini, erken modern dönemin siyasal eleştiri diliyle birleştirerek "ütopya"yı bir edebî tür haline getirmiştir. Platon'un metnini doğrudan More'un "ütopya" kategorisiyle okumak, antik metnin taşıdığı epistemolojik derinliği modern bir siyasal reçeteye indirgeme riski taşır. Platon'un mirası, ütopya düşüncesinin felsefi önkoşullarını hazırlayan kurucu bir zemin iken; More'un çalışması, bu mirası tarihsel ve politik bir eleştiriye dönüştüren kırılma noktasıdır. Platon'un Devlet'i ile Thomas More'un Utopia'sı arasındaki ilişki, çoğu zaman doğrudan bir öncül-ardıl ilişkisi olarak ele alınır. Bu yaklaşım, iki metin arasındaki belirli tematik benzerliklere dayanmakla birlikte, önemli kavramsal farkları göz ardı etme riski taşır. Ortak mülkiyet fikri, eğitimin merkezi rolü ve bireysel çıkarların kamusal iyiliğe tabi kılınması gibi unsurlar, her iki metinde de belirgin biçimde yer alır (Miles, 1956; White, 1982). Ancak bu benzerlikler, iki eserin aynı türde metinler olduğu sonucunu zorunlu kılmaz. Platon'da ideal düzen, adalet kavramının felsefi olarak analiz edilebilmesi için kurulan teorik bir modeldir. Devletin yapısı, ruhun yapısıyla analogik biçimde düşünülür ve siyasal düzen, etik düzenin bir yansıması olarak ele alınır (Devlet, 368d-369a; Annas, 1981). Bu bağlamda Platon'un ilgisi, belirli bir tarihsel toplumun eleştirisinden çok, evrensel bir adalet anlayışının temellendirilmesine yöneliktir. İdeal devlet, bu temellendirmenin kavramsal sahnesi olarak işlev görür. More'da ise durum farklıdır. Utopia, açık biçimde çağdaş Avrupa toplumuna, özellikle de 16. yüzyıl İngiltere'sine yönelik eleştirel bir metindir. Özel mülkiyetin yol açtığı eşitsizlikler, siyasal yozlaşma ve ahlaki çöküş, hayali bir ada toplumu aracılığıyla görünür kılınır (More, 2006; Davis, 2010). Bu yönüyle Utopia, yalnızca felsefi bir düşünce deneyi değil, aynı zamanda tarihsel bağlamı güçlü olan politik bir eleştiridir. Metnin ironik anlatım yapısı ve anlatıcının konumundaki belirsizlik, bu eleştirel boyutu daha da belirginleştirir (Chaudhury, 2012). Bu fark, ütopya kavramının Platon ile More arasında geçirdiği dönüşümü de ortaya koyar. Platon'da ideal düzen, gerçekliğe uygulanması hedeflenen bir model olarak sunulmaz; aksine, çoğu yorumcunun da vurguladığı gibi, ideal devletin fiilen gerçekleşmesi ihtimali bilinçli biçimde askıya alınır (Rosen, 2005; Strauss, 1957). More'da ise ütopya, gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsiz olsa da, mevcut düzenle karşılaştırılmak üzere bilinçli biçimde kurgulanmış alternatif bir toplumsal tasarımdır. Bu anlamda ütopya, eleştirel bir aynaya dönüşür. Dolayısıyla Platon ile More arasındaki ilişki, basit bir süreklilikten ziyade, hem devamlılık hem de kopuş unsurları barındırır. More, Platon'dan önemli temalar devralmış; ancak bu temaları, erken modern dönemin siyasal ve toplumsal sorunları bağlamında yeniden işlemiştir. Platon'un etik merkezli düşünce deneyi, More'da tarihsel ve politik bir ütopyaya dönüşmüştür (Vieira, 2010). Bu dönüşüm, ütopya kavramının Antik Çağ'dan modern döneme geçerken geçirdiği yapısal değişimi de yansıtır. Bu nedenle Devlet'i, More'un Utopia'sının "ilk örneği" olarak okumak, her iki metnin de özgün felsefi konumunu bulanıklaştırır. Daha isabetli olan, Platon'un Devlet'ini, ütopya düşüncesinin henüz kavramsallaşmadığı bir dönemde, ideal düzen fikrini felsefi bir problem olarak ele alan kurucu bir metin olarak değerlendirmektir. More'un Utopia'sı ise bu kurucu mirası, modern siyasal eleştirinin hizmetine sokan tarihsel bir kırılma noktasıdır. Bu karşılaştırma, Devlet'in neden modern anlamda bir ütopya olarak sınıflandırılmayacağını, ancak ütopya düşüncesinin felsefi önkoşullarını neden güçlü biçimde içerdiğini açıklığa kavuşturur. Böylece Platon'un metni, ütopya geleneğinin içinde değil; onun sınırlarını ve imkânlarını belirleyen düşünsel bir eşikte konumlandırılabilir.

6. Anakronizm Eleştirisi: Platon'u Modern Siyasal Kategorilerle Okumanın Sınırları

Platon'un Devlet adlı eserinin "ütopya", "totalitarizm" ya da "erken dönem komünizm" gibi modern siyasal kategorilerle okunması, çağdaş literatürde yaygın bir eğilim olsa da

ciddi metodolojik ve kavramsal riskler barındırmaktadır. Anakronizm, en yalın tanımıyla, bir düşünürün fikirlerini ve amaçlarını, ait olmadığı tarihsel ve teorik çerçeveler içine yerleştirerek değerlendirme hatasıdır. Bu tür bir yaklaşım, metni modern okur için güncel kılma çabası taşırken, eserin asıl felsefi özgünlüğünü ve Antik Yunan düşünce dünyasındaki konumunu görünmez kılma tehlikesi yaratmaktadır. Modern siyaset teorisi, "siyasal olan" ile "etik olan"ı birbirinden özerk alanlar olarak kurgulama eğilimindedir. Oysa Platon'da siyaset, bağımsız bir iktidar alanı değil, etik düzenin kurumsal bir yansımasıdır. Devlet metnini anakronizm tuzağına düşmeden okumak, Platon'un temel sorusunun "Hangi siyasi sistem daha özgürlüktür?" değil, "Hangi yaşam biçimi daha adildir?" olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Metinde yer alan katı sınıf yapısı, ortak mülkiyet ve sansüre dayalı eğitim sistemi, modern bireysel özgürlükler penceresinden "baskıcı" olarak nitelendirilse de Platon'un sisteminde bu unsurlar ruhun uyumunu ve erdemin toplumsal düzeyde gerçekleşmesini amaçlayan zorunlu felsefi basamaklardır. Dolayısıyla ideal düzen, siyasi bir modelden ziyade, adaletin ontolojik temellerini görünür kılmak için kurgulanmış bir düşünsel makrokozmostur.

Karl Popper gibi modern düşünürlerin Devlet'i "totaliter bir eylem planı" olarak yaftalaması, anakronik okumanın en belirgin sonuçlarından biridir. Bu tür yorumlar, metni uygulanabilir bir siyasi anayasa önerisi (blueprint) olarak ele alarak Platon'u bir "sosyal mühendis" gibi konumlandırır. Ancak Platon, bizzat eserin sonunda bu ideal düzenin yeryüzünde fiilen kurulabilirliğinden ziyade, ruhun kendi iç düzenini kurması için normatif bir ölçüt sağlayan "gökyüzünde bir örnek" (paradeigma) olarak kalacağını ifade etmektedir. Esas amaç, somut bir devlet inşa etmek değil, adaletin hangi epistemolojik koşullarda bilinebilir ve dile getirilebilir olduğunu sınavan bir "düşünce deneyi" yürütmektir. Bu ayrım göz ardı edildiğinde, Platon'un teorik soruşturması yanlışlıkla bir despotizm çağrısı gibi algılanmaktadır. Devlet'te özellikle koruyucular ve yöneticiler sınıfı için öngörülen ortak mülkiyet ve aile kurumunun reddi, sıklıkla modern "komünizm" kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Ancak bu da ciddi bir anakronizm örneğidir; çünkü modern komünizm ekonomik bir bölüşüm ve sınıfsal eşitlik iddiası taşırken, Platon'un mülkiyeti reddetme amacı tamamen "etik bir arınma"ya dayanır. Platon, yöneticilerin iktidarı kendi çıkarları için kullanmalarını engellemek ve onların dikkatini yalnızca "İyi İdeası"nın bilgisine yöneltmek için mülkiyeti yasaklar. Bu durum, iktisadi bir devrim projesi değil, yöneticilerin ruhlarını dünyevi hırslardan tasfiye etmeyi amaçlayan pedagojik bir önlemdir.

Anakronizm eleştirisi, Platon'un felsefi gücünü açığa çıkarmak için metni modern ideolojik kalıplardan arındırmayı hedefler. Devlet'teki otoriter yapı, modern anlamda bir zorbalık değil; bilginin (episteme) kanaatler (doxa) üzerindeki üstünlüğüne dayalı bir "akıl yönetimi"dir. Filozof-kral figürü, iktidarın aklın ete kemiğe bürünmüş hali olduğunu simgeler; bu nedenle ona itaat, bir diktatöre değil, akla itaat anlamına gelmektedir. Platon'un metnini modern siyasi kategorilerle ölçmek, eseri etkisizleştirmese de onun asıl felsefi amacını gölgelemektedir. Metni kendi tarihsel ve ontolojik bağlamı içinde, adaletin sınırlarını zorlayan radikal bir düşünce deneyi olarak okumak, hem anakronizm hatasından kaçınmayı sağlar hem de Devlet'in güncelliğini modern kavramlara indirgmeden kavramayı mümkün kılar. Platon'un Devlet'inin ütopya, totalitarizm ya da erken dönem komünizm gibi modern siyasi kategorilerle okunması, çağdaş literatürde yaygın olmakla birlikte, ciddi anakronik riskler barındırmaktadır. Anakronizm, bir düşünürün kavramlarını ve amaçlarını, ait olmadığı tarihsel ve teorik çerçeveler içinde değerlendirme eğilimi olarak tanımlanabilir. Bu tür okumalar, metnin güncelliğini artırmak yerine, çoğu zaman onun felsefi özgünlüğünü görünmez kılmaktadır (Strauss, 1957; Cornford, 2003). Özellikle Devlet'teyen alan sınıf yapısı, ortak mülkiyet anlayışı ve sıkı eğitim sistemi, modern siyasi deneyimlerin kavramlarıyla değerlendirildiğinde, Platon'un otoriter ya da baskıcı bir siyasi model önerdiği sonucuna varılmaktadır. Ancak bu tür yorumlar, Antik Yunan'da "siyasal olan" ile "etik olan" arasındaki ilişkinin modern ayrımlarla örtüşmediğini göz ardı etmektedir. Platon'da siyaset, bağımsız bir iktidar alanı değil; etik düzenin kurumsal bir yansımasıdır (Arslan, 2006; Brown,

2017). Bu bağlamda Devlet'teki ideal düzen, bireysel özgürlükler ya da siyasal çoğulculuk gibi modern değerler üzerinden değil; ruhun uyumu ve erdemın gerçekleşmesi üzerinden değerlendirilmelidir. Platon'un temel sorusu, "hangi siyasal sistem daha özgürlüktür?" değil; "hangi yaşam biçimi daha adildir?" sorusudur. Siyasal düzen, bu soruya verilen yanıtın kurumsal düzeyde görünür hâle gelmesinden ibarettir (Annas, 1981; Foster, 1951).

Anakronik okumaların bir diğer sonucu, Devlet'in tarihsel etkisinin yanlış yorumlanmasıdır. Platon'un ideal devletinin, modern totaliter rejimlerin teorik öncülü olarak sunulması, metnin hem felsefi bağlamını hem de tarihsel alımlanışını basitleştirmektedir. Oysa Devlet'in sonraki düşünce gelenekleri üzerindeki etkisi, doğrudan siyasal model aktarımı şeklinde değil; adalet, erdem ve iyi yaşam kavramları etrafında yürütülen teorik tartışmalar aracılığıyla gerçekleşmiştir (Rosen, 2005; Ree, 2015). Bu noktada anakronizm eleştirisi, Platon'u "aklamak" ya da onu çağdaş değerlerle uyumlu hâle getirmek amacı taşımaz. Aksine, metni kendi tarihsel ve felsefi bağlamı içinde ciddiye almayı amaçlar. Devlet'in rahatsız edici ya da kabul edilmesi güç yönleri, bu bağlamda örtbas edilmez; ancak bu yönler, modern siyasal beklentilerle ölçülmek yerine, Platon'un etik ve ontolojik öncülleri ışığında değerlendirilir (Strauss, 1957; Detienne, 2012). Dolayısıyla Devlet'i anakronik kategorilerden arındırarak okumak, metni etkisizleştirmek değil; aksine onun felsefi gücünü açığa çıkarmaktır. Böyle bir okuma, Platon'un ideal düzen tasarımını ne romantize eder ne de indirgemeci biçimde mahkûm eder. Bunun yerine, Devlet'i adalet kavramının sınırlarını zorlayan radikal bir düşünce deneyi olarak konumlandırır ve metnin çağdaş tartışmalarla kurabileceği eleştirel ilişkiyi mümkün kılar (Vieira, 2010; Omay, 2012).

7. Ara Değerlendirme: Devlet'i Ütopya Olarak Okumanın Sınırları

Bu noktaya kadar yapılan tartışmalar, Platon'un Devlet adlı eserinin "ütopya" kavramı çerçevesinde değerlendirilmesinin hem imkânlarını hem de sınırlarını ortaya koymaktadır. Metnin ideal bir düzen tasviri içermesi, ilk bakışta onu modern ütopya geleneğiyle ilişkilendirmeyi cazip kılmaktadır. Ancak daha yakından bakıldığında, bu ilişkinin doğrudan bir özdeşlikten ziyade, dikkatle kurulması gereken kuramsal bir temas olduğu görülmektedir (Vieira, 2010). Öncelikle Devlet'te ideal düzenin kuruluş amacı, modern ütopyalarda karşılaşılan türden bir toplumsal eleştiri ya da alternatif toplum önerisi sunmak değildir. Platon'un temel meselesi, belirli bir tarihsel dönemin siyasal yapısını dönüştürmekten çok, adalet kavramını felsefi olarak temellendirmektir. Bu bağlamda ideal devlet, Platon'un etik sorunsalını görünür kılmak için başvurduğu bir düşünsel araçtır. Ruh ile devlet arasında kurulan analogi, siyasal düzenin bu araçsal işlevini açık biçimde ortaya koymaktadır (Annas, 1981; Foster, 1951). İkinci olarak, Devlet'in ütopya olarak okunmasına yönelik eleştiriler, anakronizm sorununu merkezine alır. "Ütopya" kavramının modern bir kategori olması, Platon'un metnine bu kavramın doğrudan uygulanmasını problemlerle kılar. Ancak bu durum, Devlet'in ütopya düşüncesiyle hiçbir ilişki kuramayacağı anlamına gelmez. Aksine, anakronizm burada mutlak bir yorum hatası olarak değil, bilinçli biçimde sınırlandırılması gereken metodolojik bir risk olarak ele alınmalıdır (Strauss, 1957; Rosen, 2005). Platon ile More arasındaki karşılaştırma da bu çerçevede açıklayıcıdır. Her iki metinde ortak temaların bulunması, Platon'un Devlet'inin modern ütopya geleneği üzerinde önemli bir düşünsel etki yarattığını göstermektedir. Ancak More'un Utopia'sı ile Devlet arasındaki farklar, ütopya kavramının tarihsel dönüşümünü de açığa çıkarır. Platon'da ideal düzen, etik merkezli bir düşünce deneyinin parçasıyken; More'da ütopya, belirli bir toplumsal bağlama yöneltilmiş politik bir eleştiri aracına dönüşmüştür (Davis, 2010; White, 1982). Bu dönüşüm, Devlet'in modern anlamda bir ütopya olarak sınıflandırılmayacağını, ancak ütopya düşüncesinin felsefi önkoşullarını güçlü biçimde içerdiğini göstermektedir. Nitekim Platon'un ideal devletinin gerçekleştirilebilirliğinin bilinçli biçimde askıya alınması, metnin normatif bir siyasal programdan ziyade teorik bir sınama alanı sunduğunu düşündürmektedir (Rosen, 2005). Bu yönüyle Devlet, ütopya düşüncesinin içinde yer alan bir metin olmaktan çok, onun sınırlarını ve imkânlarını belirleyen kurucu bir eşikte konumlanır (Ree, 2015). Dolayısıyla

Devlet'i ütopya olarak nitelendirmek, ancak belirli koşullar altında anlamlıdır. Bu koşulların başında, metnin bir siyasal reçete olarak değil, adaletin kavramsal sınırlarını zorlayan bir düşünce deneyi olarak okunması gelir. Böyle bir okuma, hem Platon'un felsefi amacını korur hem de Devlet'in modern siyaset felsefesi ve ütopya literatürüyle kurduğu dolaylı ilişkiyi açıklayıcı biçimde görünür kılar (Annas, 1981; Vieira, 2010).

Bu ara değerlendirme, çalışmanın temel iddiasını netleştirmektedir: Platon'un Devlet'i, modern anlamda bir ütopya değildir; ancak ütopya düşüncesinin imkânlarını ve sınırlarını felsefi düzeyde test eden kurucu bir metindir. Bu tespit, aşağıda ele alınacak sonuç bölümünde çalışmanın özgün katkısının daha açık biçimde ortaya konmasına zemin hazırlamaktadır.

8. Sonuç

Bu çalışma, Platon'un Devlet adlı eserini Thomas More ile başlayan modern "ütopya" kategorisi altında değerlendirmenin, metne yönelik ciddi bir metodolojik anakronizm riskini beraberinde getirdiğini ortaya koymuştur. Analizimiz göstermiştir ki; modern ütopyalar tarihsel bir krize yanıt veren ve uygulanabilirlik iddiası taşıyan projelerken; Platon'un kurguladığı ideal düzen, adaletin bilgisinin (episteme) imkânını araştıran normatif bir "epistemolojik düşünce deneyi"dir. Bu bağlamda, ruh ile devlet arasında kurulan yapısal analogi toplumsal sınıfların sosyolojik bir tasvirinden ziyade, insan ruhunun yetileri arasındaki hiyerarşik dengenin kurumsal bir yansımasıdır. Filozof-kral figürü ise iktidar hırsının bir sonucu değil, kent yönetiminin ancak en yüksek hakikate (İyi İdeası) vakıf olanlar tarafından gerçekleştirilebileceğinin felsefi kanıtıdır.

Çalışmanın özgün katkısı üç temel noktada toplanmaktadır: İlk olarak, Devlet'in ütopya olarak okunmasının sınırları, anakronizm eleştirisi bağlamında sistematik biçimde ortaya konmuştur. İkinci olarak, Platon'un ideal düzeninin bir amaç değil, adalet kavramını düşünmeyi mümkün kılan bir araç olduğu gösterilerek; eserin "düşünce deneyi" olarak okunmasının felsefi temelleri güçlendirilmiştir. Üçüncü olarak ise Devlet'in ütopya geleneğiyle ilişkisi, doğrudan bir süreklilik iddiası yerine, kurucu fakat mesafeli bir etkileşim olarak yeniden konumlandırılmıştır. Platon'un metnin sonunda bu düzenin ancak "gökyüzünde bir örnek" (paradeigma) olarak kalabileceğini ifade etmesi (Devlet, 592b) ve geç dönem eseri olan Yasalar'da daha uygulanabilir bir "ikinci en iyi devlet" modeli sunması, bu kurgunun somut bir "eylem planı" olmadığını kesin olarak kanıtlamaktadır. Sonuç olarak Devlet, modern ütopya kavramıyla tam anlamıyla örtüşmeyen; ancak bu kavramın felsefi önkoşullarını, imkânlarını ve sınırlarını açığa çıkaran kurucu bir metindir. Eseri modern siyasal ideolojiler üzerinden totaliter veya komünist bir manifesto olarak okumak, metnin sunduğu derin ontolojik ve etik katmanları gölgelemektedir. Platon'un asıl başarısı bir devlet taslağı çizmek değil; adaletin, erdem ve bilginin sınırlarını sınayan zamandışı bir hakikat sahnesi kurmaktır. Bu nedenle eser, bir "ütopya" olarak değil; bireyin kendi ruhsal düzenini kurması için ona rehberlik eden normatif bir felsefi pusula olarak değerlendirilmelidir.

9. Kaynakça

- Annas, J. (1981). An introduction to Plato's Republic. Oxford University Press.
- Arslan, A. (2006). İlkçağ felsefe tarihi: Sofistlerden Platon'a. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Atakan, A. (2016). Beşyüzcü yıldönümünde ütopya. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22(2), 63–114.
- Aydın, M., ve Cevherli, K. (2016). Platon'un ideal devletinde öğretmenler sınıfı olarak filozofların eğitimi. Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi, 2(2).
- Bobonich, C., & Meadows, K. (2020). Plato on utopia. E. N. Zalta (Ed.), The Stanford Encyclopedia of Philosophy içinde. <https://plato.stanford.edu/entries/plato-utopia/>

- Brown, E. (2017). Plato's ethics and politics in The Republic. In E. N. Zalta (Ed.), The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2017 ed.). <https://plato.stanford.edu/entries/plato-ethics-politics/>
- Chaudhury, S. (2012). Literature and beyond: Contextualising More's Utopia. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(18), 43–68.
- Cornford, F. M. (2003). Sokrates'ten önce ve sonra (Çev. A. Yalçın). Ayraç Yayınevi.
- Davis, J. C. (2010). Thomas More's Utopia: Sources, legacy, and interpretation. In G. Claeys (Ed.), The Cambridge companion to utopian literature (pp. 28–50). Cambridge University Press.
- Detienne, M. (2012). Antik Yunan'da hakikatin efendileri (Çev. A. Beyaz). Pinhan Yayıncılık.
- Eyüboğlu, S., & Erhat, A. (1977). Hesiodos eseri ve kaynakları (Vol. 20). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Foster, M. B. (1951). On Plato's conception of justice in the Republic. *The Philosophical Quarterly*, 1(3), 206–217. <https://doi.org/10.2307/2217247>
- Gül, F. (2007). Ütopyalarda devlet. *Felsefe Dünyası*, (45), 51-59.
- Hesiodos. (1977). İşler ve Günler (Çev. S. Eyüboğlu & A. Erhat). Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Kayalı, A. (2019). Platon'un toplumsal sınıfları üzerine bir inceleme (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi. (Sosyal Bilimler Enstitüsü). <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.12692.01924>
- Miles, L. (1956). The Platonic source of Utopia's "minimum religion". *Renaissance News*, 9(2), 83–90. <https://doi.org/10.2307/2857482>
- More, T. (2006). Utopia (S. Eyüboğlu, V. Günyol & M. Urgan, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser 1516)
- More, T. (2018). Utopia (M. Genç, Çev.). Altınpost Yayıncılık.
- Omay, M. (2012). Ütopya üzerine genel bir inceleme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(18), 1–14.
- Platon. (2015). Devlet (S. Eyüboğlu ve M. A. Cimcoz, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: MÖ 4. yy)
- Popper, K. R. (2013). The open society and its enemies: Volume I: The spell of Plato. Routledge.
- Ree, E. V. (2015). Boundaries of utopia: Imagining communism from Plato to Stalin. Routledge.
- Rosen, S. (2005). Plato's Republic: A study. Yale University Press.
- Strauss, L. (1957). Seminar in political philosophy: Plato's Republic. University of Chicago Press.
- Tuncer, Ö. (2019). The differences between Plato's Republic and Thomas More's Utopia. *International Journal of Media Culture and Literature*, 5(1), 35-44
- Vieira, F. (2010). The concept of utopia. In G. Claeys (Ed.), The Cambridge companion to utopian literature (pp. 3–27). Cambridge University Press.
- Weisgerber, C. A. (1940). Two utopias: A comparison of the Republic of Plato and Thomas More's Utopia (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Loyola University Chicago.

https://ecommons.luc.edu/luc_theses/708.

White, T. I. (1982). Pride and the public good: Thomas More's use of Plato in Utopia. *Journal of the History of Philosophy*, 20(4), 329-354